

DZIEJE LECZNICTWA ZESPOŁU GRUŻLICY I CHORÓB PŁUC W JELENIEJ GÓRZE

40 lat mija od chwili przyjęcia zakładów leczenia gruźlicy w *Bukowcu* w stan łóżek sanatoryjno-szpitalnych wyzwolonej Polski. Jest to ogromny wycinek walki z gruźlicą w Polsce.

Jest to najistotniejsze 40 lat historii walki z chorobą gruźliczą nie tylko w naszym kraju, ale i w Europie. W tym czasie po zawierusze drugiej wojny światowej, po ciężkich stresowych warunkach walki i okupacji, po wojennych migracjach ludności mamy w Polsce do czynienia z epidemią gruźlicy. Niezniszczone sanatorium *Bukowiec* wraz z sąsiednimi i innymi zakładami kotliny jeleniogórskiej stają się bazą leczenia gruźlicy u powracających z obozów przymusowej pracy, z obozów jenieckich i chorych z głębi kraju.

Początki zakładów, położonych na nasłonecznionych stokach wzgórza *Bukowiec* sięgają końca XIX wieku. Wschodnie zakola kotliny jeleniogórskiej, zamknięte łańcuchem *Skalnika* od wschodu, grzbietem wzgórza *Bukowiec* od północy i zachodu, osłonięte od wiatrów wiejących zza grzbietu *Karkonoszy* charakteryzują małe dobowe wahania temperatury i korzystny klimat właściwy dla leczenia gruźlicy i chorób płuc. 23 sierpnia 1899 roku Śląskie Towarzystwo Ubezpieczeń Społecznych kupuje od księcia *Reuss* z *Nowego Dworu* 31 ha łąk i lasów. Na wysokości 485 m n.p.m. rozpoczyna budowę lecznicy dla płucnochorych według planów architekta wrocławskiego *Carla Grossena*, wzorowanej na sanatoriach szwajcarskich, z pięknym wystrojem secesyjnym. Równocześnie budowane są ujęcia wody na 23 morgach z 7 źródłami nabytymi od wsi *Wysoka Łąka* oraz oczyszczalnia ścieków i siłownia z dwoma dynamomaszynami. Według projektu architekta *Menzla* założono park z wielogatunkowym drzewostanem i alpejskimi różanecznikami. Chorzy zostają przyjęci w roku 1902.

Sanatorium wyposażono w aparat rentgenowski, w roku 1909 uruchomiono aptekę, której wnętrze zachowane jest do dziś. Przeznaczona była dla zaopatrzenia sanatorium oraz planowanych w sąsiedztwie dalszych zakładów.

W roku 1912 rozpoczyna się budowa nowoczesnego pawilonu, drugiego zakładu leczniczego na zboczu *Bukowca* przeznaczonego dla gruźlicy „otwartej”. Pierwsi pacjenci zostają przyjęci w roku 1916. W roku 1924 w sanatorium *Bukowiec* uruchomiono małą salę operacyjną, a w 1937 zbudowano dużą salę do operacyjnego leczenia gruźlicy używaną do 1982 roku. Początkowo wykonywano odmy wewnątrzopłucnowe, później zbiegi *Jacobeusa*, odmy zewnątrzopłucnowe i torakoplastykę - uznane za zasadnicze formy czynnego, zabiegowego leczenia gruźlicy.

W latach 30-tych do zakładów *Wysoka Łąka* i *Bukowiec* dołączono lecznicę zorganizowaną w budynkach dawnej fabryki pluszu w *Kowarach* (obecnie pawilon szpitalny).

Maj 1945 rok zastaje *Bukowiec* z pełnym stanem chorych, personelu lekarskiego i pielęgniarskiego, pawilon *Wysoka Łąka* jest opróżniony z rannych i lekko chorych żołnierzy niemieckich, bez personelu.

Jedynym Polakiem pracującym przymusowo od 1940 roku na terenie sanatorium jest *Józef*

Stróżyński, który w maju 1945 roku przejmuje „administrację sanatoriów zabezpieczając je dla Państwa Polskiego”. Tak brzmi skierowanie wydane 16 maja 1945 roku przez starostę powiatu krotoszyńskiego, potwierdzone przez Pełnomocnika Rządu na powiat jeleniogórski Wojciecha Tabakę w sierpniu tegoż roku.

W pierwszych dniach wolności na łóżka *Bukowca* zostają położeni Żydzi ze znajdującego się w baraku na terenie sanatoryjnym podobozu koncentracyjnego w Gross Rosen, wykorzystani do prac asenizacyjnych i z materiałem zakaźnym. Lekarzami byli wówczas dr Hornig, dr Anstedt i dr Herman. Opiekę pielęgniarską pełniły zakonnice, diakoniski ewangelickie.

W końcu czerwca 1945 roku przybywa z obozów w Niemczech i Austrii grupa 40 wojskowych i powstańców warszawskich (z Zeithain) z dr Bartenbachem¹ na czele. Jest on pierwszym polskim lekarzem w *Bukowcu*, a powracający - pierwszymi polskimi pacjentami. Tworzy on polską administrację zakładu pozostając do jesieni 1945 roku. W lipcu dr Jadwiga Dąbrowska² wraz z dr Emilem Wartanowiczem³ przywozi 100 chorych ze szpitala w Konstancinie i w Łodzi. Ci, których stan zdrowia na to pozwala stają się pierwszymi pracownikami i organizatorami życia społecznego. Wśród nich jest Tadeusz Trzymalski długoletni księgowy, Danuta Kamińska księgowa-rewidentka, absolwent medycyny Antoni Lewkowicz, późniejszy dyrektor sanatorium w Kowarach, jego żona Helena Lewkowicz, kierownik działu żywienia, Ignacy Smereczański - późniejszy dyrektor administracyjny, Jerzy Orzeł - późniejszy główny księgowy i wielu innych.

Zgłasza się do pracy Andrzej Wąs, przymusowy robotnik kopalni rudy żelaza w Krzyżatce (obecnie Kowary). Jadwiga Dąbrowska przejmuje w Krzyżatce szpital wojskowy, dawną lecznicę, organizuje oddział wewnętrzny, sanatorium i poradnię przeciwgruźliczą. W sierpniu 1945 roku przybywa Stanisław Wąsowicz⁴ z nominacją Ministra Zdrowia na dyrektora zakładów, które zostają nazwane *Państwowy Instytut Przeciwgruźliczy „Zeylandowo” w Krzyżatce*. W listopadzie przyjeżdżają lekarze. Stefan Warszawski⁵ późniejszy długoletni ordynator oddziału torakochirurgicznego w *Bukowcu* i wicedyrektor Zespołu oraz Edmund Stanowski⁶ późniejszy dyrektor *Bukowca* i organizator sanatorium w Gryfowie Śląskim.

16 grudnia 1945 roku dyrektorem całości Instytutu zostaje znany ftyzjatra lwowski Lesław Węgrzynowski⁷. W ślad za nim przybywa jego żona Stella⁸ i córka Krystyna⁹ będące również lekarzami. W końcu grudnia Instytut posiada już czynnych 350 łóżek w *Bukowcu*, 160 w *Krzyżatce*, 30 miejsc w *Leśnym Dworze* - Zakładzie Pracy dla Ozdrowieńców

¹ ur. 14.2.1887 Częstochowa, dypl. 30.06.1923 Warszawa

² ur. 18.09.1896 Kłince, dypl. 28.03.1925 Warszawa

³ ur. 9.01.1899 Obertyn, dypl. 1927 Lwów

⁴ ur. 30.11.1896 Siedlce, dypl. 23.03.1921 Kraków

⁵ ur. 27.07.1912 Wąbrzeźno, dypl. 8.05.1936 Poznań

⁶ ur. 9.08.1898 Stryj, dypl. 3.03.1923 Lwów

⁷ ur. 15.10.1885 Rohatyn, dypl. 15.06.1915 Lwów

⁸ ur. 10.08.1885 Lwów, dypl. 30.03.1911 Lwów

⁹ ur. 28.11.1915 Lwów, dypl. 29.12.1939 Warszawa

w Twardowie (obecnie Górzyniec). Pracuje 5 lekarzy Polaków, a w styczniu 1946 już 11.

Są polskie pielęgniarki, administracja. W Szklarskiej Porębie zaczynają pracę ftyzjatrzy Michał Jagodowski¹⁰ i Zdzisław Popławski¹¹ w sanatorium Ubezpieczalni Społecznej i PKP. W Jeleniej Górze prześwietla pracowników zakładów przemysłowych Danuta Dąbkowska¹².

W tej sytuacji dochodzi do zainicjowania przez Lesława Węgrzynowskiego na zebraniu lekarzy i personelu fachowego w *Bukowcu* utworzenia oddziału Polskiego Towarzystwa Badań Naukowych nad gruźlicą. Prezesem wybrano Lesława Węgrzynowskiego, sekretarzem Krystynę Dobrochnę Węgrzynowską, jego córkę. Niewątpliwie zdecydowała o tym potrzeba konsolidacji środowiska i osobowość długoletniego działacza społecznego, założyciela Lwowskiego Towarzystwa Walki z Gruźlicą (w 1921), długoletniego dyrektora sanatorium w Hołosku pod Lwowem, profesora i kierownika Katedry Ftyzjatrii Uniwersytetu Lwowskiego od roku 1940.

Oddział Towarzystwa w *Bukowcu* staje się na wiele lat ogniskiem pracy naukowej i szkolenia, a również życia towarzyskiego tak istotnego dla środowiska.

W styczniu 1946 roku włączone zostaje do Instytutu uruchomione jesienią 1945 roku w Kamiennej Górze sanatorium gruźlicy kostnostawowej dla dzieci, które w roku 1949 staje się samodzielną 450-łóżkową jednostką. W początkach 1946 roku po wyszkoleniu pielęgniarek z robotnic Krzyżatki przez pionierkę polskiego pielęgniarstwa Wandę Peszke¹³, zostaje otwarty pawilon *Wysoka Łąka* dla 260 chorych.

W roku 1946 zakłady posiadają około 1000 łóżek dla leczenia gruźlicy, na oddziałach zachowawczych, torakochirurgii, gruźlicy kostnostawowej i na oddziale rehabilitacji pracą. Stają się zapleczem specjalistycznego leczenia chorych z całej Polski, stanowią 1/4 istniejących łóżek sanatoryjnych w kraju.

W pierwszą historyczną rocznicę wyzwolenia, dla udokumentowania trwałości odzyskania Dolnego Śląska, dr Lesław Węgrzynowski sadi z pacjentami i pracownikami szpaler lip przy drodze prowadzącej do zakładów.

W roku 1946 w sanatorium *Bukowiec* odbywa się pierwszy po II wojnie światowej „Zjazd Dyrektorów Sanatoriów o Charakterze Społecznym”, który zgromadził cały ówczesny świat ftyzjatryczny. Sześć lat później *Bukowiec* gości na posiedzeniu naukowym 100-osobową grupę chirurgów 36-go Ogólnopolskiego Zjazdu Chirurgów Polskich we Wrocławiu, a w roku 1955 ponownie odbywa się w sanatorium Ogólnopolski. Zjazd Dyrektorów Sanatoriów Przeciwgruźliczych. Świadczy to wyraźnie o roli jaką odegrały w latach 1945-1955 i później zakłady leczenia gruźlicy w Kowarach.

We wrześniu 1946 roku sanatoria zostają podporządkowane Zarządowi Uzdrowisk Dolnośląskich z dyrekcją w Szczawnie Zdroju. Otrzymują nazwę *Zarząd Państwowych Uzdrowisk Dolnośląskich – Zakłady Leczenia Gruźlicy (dawniej Zeylandowo koło*

¹⁰ ur. 2.01.1897 Lida, dypl. 21.06.1927 Wilno

¹¹ ur. 14.03.1893 Lwów, dypl. 15.05.1918 Gratz

¹² ur. 1.01.1916 Warszawa, dypl. 9.03.1940 tamże

¹³ ur. 24.06.1886 Warszawa, egzamin pielęgniarstwa 1905

Krzyżatki), powiat Jelenia Góra, Śląsk Dolny.

Od 1 stycznia 1947 roku w związku z przejściem zakładów przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych nazwa brzmi *Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Zakłady Leczenia Gruźlicy w Bukowcu koło Kowar*. Dopiero w roku 1950 po przejściu przez Ministerstwo Zdrowia ustalona zostaje na 25 lat nowa nazwa: *Państwowy Zespół Sanatoriów Przeciwgruźliczych w Kowarach*.

W lipcu 1947 roku obejmuje kierownictwo chirurgiczne w *Bukowcu* przybyły z Anglii Kazimierz Dębicki¹⁴ późniejszy profesor Akademii Medycznej w Gdańsku. Wprowadza nowoczesne metody pracy, kształci torakochirurgów. Jego liczne powiązania z chirurgami w kraju i zagranicą oraz głęboka wiedza stają się podstawą ożywienia ruchu naukowego środowiska i dalszego rozkwitu torakochirurgii bukowieckiej.

Narastanie problemu gruźlicy w kraju, zwłaszcza wśród dzieci staje się powodem dalszego rozwoju ilościowego Zakładów Leczenia Gruźlicy w *Bukowcu*. Uzupelnia się profil o zakłady dziecięce. W kwietniu 1948 roku w budynku domu dziecka w Karpaczu powstaje sanatorium *Świetlana Góra* na 125 miejsc dla dzieci szkolnych. Organizatorem był Ludwik Hansz, opiekę lekarską obejmuje Mieczysław Łoziński¹⁵.

W roku 1949 w budynku Polskiego Czerwonego Krzyża powstaje prewentorium *Zarzecze* na 175 łóżek dla dziewcząt, późniejsze sanatorium, kierowane przez Kazimierę Kumuniecką¹⁶, a następnie przez Witolda Siecińskiego¹⁷.

Do Zespołu włączone zostaje sanatorium Nr 1 w Szklarskiej Porębie. Zakłady Leczenia Gruźlicy posiadają na koniec 1949 roku 1030 łóżek przeznaczonych dla całego kraju.

1 czerwca 1949 roku stanowisko dyrektora obejmuje Bronisław Wagner¹⁸, który pełni tę funkcję w okresie największego rozkwitu Zakładów. Przenosi dyrekcję całości do budynku dawnej fabryki pluszu w Kowarach, jednego z kompleksu zabudowań istniejącego sanatorium przeciwgruźliczego przy ulicy jeleniogórskiej. Wydziela organizacyjnie sanatorium kostno-stawowe w Kamiennej Górze.

Po przejściu Zakładów przez Ministerstwo Zdrowia, w którym powstał Samodzielny Wydział. Walki z Gruźlicą, następuje stabilizacja administracyjna i finansowa. Dostateczna obsada lekarska i pielęgniarska pozwala na dalszy rozwój Państwowego Zespołu Sanatoriów Przeciwgruźliczych w Kowarach, a zapotrzebowanie na łóżka ftyzjatryczne doprowadza do organizacji nowych jednostek w latach pięćdziesiątych.

Państwowy Zespół Sanatoriów składa się wówczas z 8 samodzielnych administracyjnie zakładów o zróżnicowanych profilach leczniczych, centralną apteką i transportem. Laboratoria i pracownie rtg posiada każdy zakład.

Lata 1950-1955 przynoszą organizację nowych sanatoriów. W roku 1950 powstaje w budynku zakonnego szpitala ortopedycznego w Szklarskiej Porębie sanatorium nr 2

¹⁴ ur. 28.10.1900 Iwaszkowice, dypl. 1925 Warszawa

¹⁵ ur. 17.06.1909 Katowice, dypl. 1937 Warszawa

¹⁶ ur. 1889

¹⁷ ur. 12.06.1903, dypl. 1932 Warszawa

¹⁸ ur. 18.07.1896 Warszawa, dypl. 21.06.1926 Warszawa

w zamian za zlikwidowany zakład rehabilitacji w Górzycu (dawniej Twardów).

Dyrektorem zostaje Mieczysław Juchniewicz¹⁹, późniejszy dyrektor Instytutu Gruźlicy w Warszawie. Po roku przekazuje sanatorium Jerzemu Giżyckiemu²⁰.

W roku 1953 powstaje w Ściegnach w domu wypoczynkowym KC PZPR sanatorium dla ciężkich postaci gruźlicy płuc. Dyrekturę na krótko obejmuje Henryk Kaczyński²¹ i przekazuje Halinie Szlagierowej²². W roku 1950 ilość łóżek w Zespole wynosi 1120, a w następnym roku wzrasta do 1230. W Kworach zostaje zorganizowana centralna izba przyjęć.

W okresie 1952-53 nastąpiło unowocześnienie wyposażenia. Zwiększa się ilość personelu fachowego, podnosi się jego kwalifikacje. Na koniec roku 1953 Zespół liczy 1430 łóżek.

W lipcu 1955 roku otwarto sanatorium *Nil* w Karpaczu z 80 łózkami przeznaczonymi dla małych dzieci chorych na gruźlicę. Dyrektorem zostaje Teresa Grzegorzczak-Skibińska²³.

W okresie epidemii choroby Heinemediny we Wrocławiu w latach 1957-58 w sanatorium przyjmuje się gruźlicze zapalenia opon i mózgu i ostre przypadki gruźlicy.

Lata 50-te charakteryzował szybki rozwój torakochirurgii, wprowadzenie diagnostyki bronchoskopowej, bronchograficznej, rozwój badań bakteriologicznych w laboratoriach *Wysokiej Łąki* (zwierzętarńia), Kowar i Szklarskiej Poręby.

Zastosowanie leków przeciwprątkowych, wówczas nowości terapeutycznych, dobre warunki szpitalne, sprawiają że zakłady stają się ważnym ośrodkiem leczenia gruźlicy i chorób płuc. W tym czasie Państwowy Zespół Sanatoriów Przeciwgruźliczych w Kowarach staje się ośrodkiem szkolącym kadrę ftyzjatrów i torakochirurgów dla całego kraju. O poziomie chirurgii *Bukowca* świadczy rozpoczęcie w roku 1955 wykonywania resekcji tkanki płucnej, liczne prace naukowe, udział w sympozjach i zjazdach naukowych.

W roku 1957 w wyniku koncepcji stworzenia ośrodka dziecięcego w Zespole i wysokiej oceny organizacji Zespołu włączone zostają istniejące od kilku lat prewentoria w Miłkowie i *Elektra* w Karpaczu (165 łóżek dla dzieci szkolnych).

W roku 1959 dla potrzeb Zespołu powstaje stacja krwiodawstwa w sanatorium *Wysoka Łąka*. W roku 1960 zespół operacyjny sanatorium *Bukowiec* pod kierunkiem Stefana Warszawskiego i Józefa Gardulskiego wykonuje 6-cio tysięczną operację na klatce piersiowej. Jest to okres największego rozkwitu zakładów, stabilizacji załogi, efektywności działań na rzecz zwalczania gruźlicy. Zbiega się w czasie z realizacją uchwalonej 22.04.1959 roku ustawy przeciwgruźliczej, o którą ftyzjatrzy polscy starali się od odzyskania niepodległości w roku 1918.

Stworzyła ona normy prawne pozwalające planować i realizować jednolite zasady zapobiegania, wykrywania i leczenia gruźlicy jako choroby zakaźnej i społecznej.

¹⁹ ur. 24.01.1921 Wilno, dypl. 29.12.1949 Gdańsk

²⁰ ur. 27.05.1921 Warszawa, dypl. 29.12.1951 Warszawa

²¹ ur. 1928 Warszawa, dypl. 1951 Gdańsk

²² ur. 1921 Białystok, dypl. 1952 Poznań

²³ ur. 1930 Kutno, dypl. 1953 Poznań

Postęp ftyzjochirurgii, skuteczność stosowanych leków przeciwprątkowych (od roku 1948 Streptomycyny, od 1952 Hydrazydu, skojarzonymi z PAS-em oraz innymi), doskonalenie działań sieci poradni przeciwgruźliczych dało w efekcie spadek w kraju wskaźników epidemiologicznych gruźlicy w latach 1960-1970.

W działaniach tych ma swój wielki udział Państwowy Zespół Sanatoriów Przeciwgruźliczych w Kowarach. W roku 1960 wiodąca placówka Dolnego Śląska i kraju, licząca 1725 łóżek o pełnym profilu wiekowym. Były one przeznaczone dla województw centralnych Polski oraz województwa wrocławskiego.

Równocześnie sanatoria stały się ośrodkiem kształcącym kadrę ftyzjatrów dla kraju. Tu zaczynali pracę, czasem z nakazem pracy, często z wyboru, uzyskiwali specjalizację lekarze – organizatorzy wielu jednostek przeciwgruźliczych w kraju. Tu powstawały prace naukowe w oparciu o bogaty materiał kliniczny. Sala operacyjna *Bukowca* pracuje również dla wszystkich zakładów przeciwgruźliczych istniejących poza Zespołem w kotlinie jeleniogórskiej. W roku 1965 jest ich 9: Sanatorium PKP w Szklarskiej Porębie, Prewentorium PKP w Janowicach Wielkich, Sanatorium MSW *Korczakowo* koło Barcinka, Prewentorium MSW i Sanatorium MSW w Szklarskiej Porębie, Państwowy Zespół Prewentoryjny im. H.Sawickiej w Szklarskiej Porębie, Prewentorium Rozdroże Izerskie, Szpital przeciwgruźliczy w Bolkowie, Szpital przeciwgruźliczy w Mysłakowicach i oddział Poradni przeciwgruźliczej w Jeleniej Górze.

Na stosunkowo niewielkim obszarze powiatu jeleniogórskiego 710 km² skupiono w sumie 2095 łóżek dla leczenia gruźlicy. W zakładach zamkniętych pracowało 59 lekarzy, 225 pielęgniarek i duża ilość pracowników pomocniczych.

W roku 1966 spoza powiatu jeleniogórskiego zostaje włączone do Państwowego Zespołu Sanatoriów Przeciwgruźliczych w Kowarach – Sanatorium w Gryfowie Śląskim.

W roku 1967 w ramach organizacji sieci laboratoriów bakteriologii prątka w Polsce, staraniem dyrektora Bronisława Wagnera, pod kierunkiem Alfreda Szaro²⁴ powstaje Centralne Laboratorium Bakteriologiczne (w skrzydle budynku dyrekcji). Kierownikiem zostaje Alicja Chałupczyńska²⁵.

Po odejściu na emeryturę doktora Bronisława Wagnera, funkcję tę obejmuje Zbigniew Marczyński²⁶, który pełni ją do czerwca 1974 roku. Jest to okres reorganizacji wewnętrznej Zespołu, która wpłynęła ujemnie na dalsze losy zakładu, min. spowodowała odpływ kadry lekarskiej.

Następuje podział na 3 Państwowe Sanatoria Przeciwgruźlicze. Terenowo oddzielone sanatoria w Szklarskiej Porębie jako samodzielna jednostka z dyrektorem Stanisławem Kuniewskim²⁷, zakłady w Karpaczu z dyrektorem Tadeuszem Latosiem²⁸. Pozostałe łącznie z Gryfowem i włączonym szpitalem w Mysłakowicach pozostają jako Państwowe

²⁴ ur. 11.07.1911 Żarnowiec, dypl. lek. wet. 23.03.1943, lek. med. 29.09.1954 Wrocław

²⁵ ur. 1931 Lwów, dypl. 1957 Szczecin

²⁶ ur. 1924 Łódź, dypl. 1951 Łódź

²⁷ ur. 1919 Osieczany, dypl. 1950 Poznań

²⁸ ur. 1933 Grabownica, dypl. 1957 Wrocław

Sanatorium Przeciwgruźlicze w Kworach.

Od roku 1968 wicedyrektura, którą tradycyjnie pełnił naczelny chirurg przechodzi z rąk Stefana Warszawskiego w ręce Danuty Dąbkowskiej²⁹, poprzednio dyrektora szpitala w Mysłakowicach. Zakłady w Kowarach nadal zachowują funkcję dotychczas pełnioną zaplecza łóżkowego dla Polski zachodniej i centralnej. W wyniku postępu efektywności leczenia przeciwprątkowego, nowych kojarzonych leków przeciwprątkowych maleje ilość zabiegów torakochirurgicznych wykonywanych na sali operacyjnej *Bukowca*. W sanatoriach wzrasta ilość pacjentów kierowanych z nieswoistymi schorzeniami układu oddechowego, powoli zmniejsza się ilość przypadków gruźlicy płuc. Od roku 1967 rozpoczyna się zjawisko wyłączenia budynków do remontu, często wieloletniego, po którym zmieniano profil zakładów. W roku 1967 rozpoczęto remont sanatorium w Gryfowie Śląskim przebudowując na szpital ogólny. W sanatorium dziecięcym w Karpaczu jedynie pawilon *Świetlana Góra* pozostaje dla leczenia gruźlicy. Prewentoria ulegają zamianie na domy mieszkalne (*Elektra*), dom dzieci kalekich (Miłków). Przeprofilowaniu ulegają również inne sanatoria przeciwgruźlicze w kotlinie jeleniogórskiej (MSW) oraz szpital w Mysłakowicach (w latach późniejszych). W zakładach pozostałych zwiększa się ilość przypadków pneumonologicznych wymagających specjalistycznej diagnostyki, leczenia, rehabilitacji. W roku 1972 oddział torakochirurgii i zespół operacyjny zaczyna pełnić funkcję oddziału chirurgii ogólnej, którą pełni aż do roku 1982, tj. do wyłączenia do remontu modernizacyjnego całego budynku Sanatorium *Bukowiec*.

W czerwcu 1974 roku dyrektorem Państwowego Sanatorium Przeciwgruźliczego w Kowarach zostaje Alina Sienkiewicz-Wodoklis³⁰. W konsekwencji reorganizacji administracyjnej kraju, 1 listopada 1975 roku zostaje powołany Specjalistyczny Zespół Gruźlicy i Chorób Płuc w Jeleniej Górze z siedzibą dyrekcji w Kowarach. Obejmuje sanatorium w Kowarach z jego trzema pawilonami (*Bukowcem*, *Wysoką Łąką* i *Kowarami*), oba sanatoria w Szklarskiej Porębie, szpital w Bolkowie. Razem 1040 łóżek.

W budynku poradni przeciwgruźliczej w Jeleniej Górze zorganizowano Wojewódzką Przychodnię Gruźlicy i Chorób Płuc. Zakłady zespołu zostają ukierunkowane stosownie do zmieniających się potrzeb. W *Bukowcu* powstaje oddział interny pneumonologicznej, sanatorium nr 2 w Szklarskiej Porębie przeznaczone zostaje dla astmy oskrzelowej, *Wysoka Łąka* dla gruźlicy i przypadków wymagających diagnostyki bronchoskopowej. Na oddziałach sanatoryjnych narasta ilość nowotworów płuc i ciężkich postaci niewydolności oddechowej.

Zmienia się profil i charakter zakładów, w których obok przypadków sanatoryjnych znajdują się chorzy wymagający opieki szpitalnej i intensywnego leczenia.

W związku z tym w roku 1981 zreorganizowano istniejącą pracownię fizjopatologii oddychania wyposażając ją w nowoczesną aparaturę gazometryczną „Corning 168” oraz spirometr „Medicor” z analizatorem gazów.

W latach 1976-1984 wszystkie zakłady Zespołu zostały wyposażone w nową aparaturę

²⁹ ur. 1916 Warszawa, dypl. 1941 Warszawa

³⁰ ur. 1923 Głębokie, dypl. 1951 Wrocław

rentgenowską, inhalatornię i sale kinezyterapii. W roku 1982 uruchomiono ambulans rentgenowski zakupiony dla województwa z darów NFOZ.

W roku 1978 zorganizowano zarząd okręgowy Społecznego Komitetu Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc współpracujący ściśle ze Specjalistycznym Zespołem w zakresie oświaty zdrowotnej, organizacji Dni Walki z Gruźlicą, a od 1977 roku dorocznej sesji naukowej nazwanej Dniem Pneumonologicznym.

Specjalistyczny Zespół Gruźlicy i Chorób Płuc liczy obecnie 560 łóżek, które sprofilowane zgodnie z aktualnymi potrzebami zabezpieczają opiekę specjalistyczną dla województwa jeleniogórskiego pełniąc rolę szpitala. Dla województwa legnickiego przeznaczono miejsca w szpitalu w Bolkowie.

Natomiast dla 12 województw kraju, w tym dla Warszawy i Łodzi jak dawniej Zespół pełni funkcję sanatorium przeciwgruźliczego i astmologicznego.

W czerwcu 1980 roku z okazji 35-lecia zakładów zostaje otwarta Sala Tradycji obejmująca historię sanatoriów przeciwgruźliczych w kotlinie jeleniogórskiej.

Zgromadzone w niej liczne cenne eksponaty dokumentują pionierską pracę tych, którzy byli tu pierwsi oraz życie tych, którzy włożyli wieloletnią pracę w walkę z gruźlicą na ziemi jeleniogórskiej.

Dzięki odwadze i pionierskiej pracy pierwszych organizatorów i ich wytrwałych następców, mimo rozlicznych trudności charakterystycznych dla okresu integracji Dolnego Śląska, mimo licznych reorganizacji, lecznictwo przeciwgruźlicze regionu Jeleniej Góry ma ogromny dorobek organizacyjny i ważki wkład w walkę z gruźlicą i chorobami płuc.

Teresa Grzegorzczak-Skibińska

NAZWA JEDNOSTKI	rok powstania	łóżka (w roku organizacji)			rok wyłączenia
		dla dorosłych	dla dzieci	prewentorium	
Sanatorium BUKOWIEC	1945	320	-	-	1982
Sanatorium w KOWARACH	1945	160	-	-	1978
Sanatorium nr 1 w SZKLARSKIEJ POREBIE	1945	45	-	-	-
Sanatorium PKP w SZKLARSKIEJ POREBIE	1945	170	-	-	-
Sanatorium GÓRZYNIEC	1945	50	-	-	1949
Sanatorium WYSOKA ŁĄKA	1946	260	-	-	-
Sanatorium MSW BARCINEK	1947	135	-	-	1972
Sanatorium w GRYFOWIE ŚLĄSKIM	1949	230	-	-	1967
Sanatorium ŚWIETLANA GÓRA w KARPACZU	1948	-	125	-	-
Sanatorium ZARZECZE w KARPACZU	1949	-	175	-	-
Sanatorium nr 2 w SZKLARSKIEJ POREBIE	1950	140	-	-	-
Szpital w MYŚLAKOWICACH	1950	100	-	-	1972
Prewentorium ELEKTRA w KARPACZU	1950	-	-	55	1967
Prewentorium w MIŁKOWIE	1950	-	-	110	1968
Prewentorium im.H.Sawickiej w SZKLARSKIEJ POREBIE	1951	-	-	320	-
Sanatorium w SOSNÓWCE	1951	53	-	-	1969
Sanatorium w ŚCIEGNACH	1953	120	-	-	1968
Prewentorium PKP w RÓŻANCE	1954	-	-	165	-
Prewentorium ROZDROŻE IZERSKIE	1952	-	-	75	-
Sanatorium MSW w SZKLARSKIEJ POREBIE	1955	110	-	-	1965
Sanatorium NIL w KARPACZU	1955	-	80	-	-
Szpital w BOLKOWIE	1964	100	-	-	-
Sanatorium Gruźlicy Kostno-Stawowej w KAMIENNEJ GÓRZE	1945	450	-	-	-